

Austatav Riigikogu XII koosseis,
peaminister ja Vabariigi Valitsuse liikmed,
mu daamid ja härrad, head sõbrad.

Elame praegu rahutut ja keerulist aega. Olen korduvalt kinnitanud, et Eesti julgeolek on paremini tagatud kui kunagi varem. Vähem kui nädala eest saime sellele kinnitust, kui president Barack Obama ütles siinsamas Tallinnas selgelt ja otsekoheselt, et Tallinn, Vilnius ja Riia on sama hästi kaitstud kui Berliin, Pariis ja London. Oleme teinud omal ajal õigeid otsuseid, alates vene vägede väljasaamisest kakskümmend aastat tagasi kuni ühistest kokkulepetest kinnipidamiseni juba NATO osana. Nüüd näeme, et see ei olnud asjata.

Maailm meie ümber, meie lähim naabrus on muutunud. Tegelikult on saanud see, mille kordumist me lootsime enam mitte näha. Ukrainas käib sõda. Seda alustas riik, mille piir jääb Tallinnast mõnesaja kilomeetri kaugusele. Sealpool on maskid langenud.

Me näeme, kuidas Venemaa isoleerib end üha enam demokraatlikest riikidest. Ukrainas mahitas ta alguses relvastatud separatiste ja lõpuks tungis naaberriiki oma sõjaväega. Eesti territooriumilt röövis Venemaa julgeolekuteenistus FSB Eesti kodaniku, viis ta Moskva vanglasse ja takistab isegi Eesti konsulil Eesti kodanikuga kohtumast. Venemaa sõjaline tegevus tõi kaasa demokraatlike riikide sanktsioonid. Eesti teeb kõik võimaliku – ka koos liitlastega –, et siit röövitud Eesti kodanik kiiresti koju naaseks.

Aga see, mis meie naabruses toimub, tuletab meelde: julgeolek ja heaolu pole enesestmõistetavad. Mõlema nimel on vaja pingutada. Ja on mõtet pingutada. Meie kunagised õiged otsused, valik demokraatia, õigusriigi, Euroopa Liidu ja NATO kasuks, on praegu me parim kaitse. Nüüd jätkugu meil tarkust ja tugevust ka edaspidi õiged valikuid teha.

Head Riigikogu liikmed,

neli aastat tagasi teie esimest istungit avades sõnastasin Eesti eesmärgi tulevaks kahekümneks aastaks. Nii nagu mina seda näen.

Leian, et Eesti rahva ja kultuuri kestmiseks ja arenguks on vaid üks tee. Me peame kujundama sellise Eesti, kus omad tahavad olla ja kuhu sõbrad tahavad tulla. See on meie võimuses. Kuna me oleme väike riik, on muutusi siin võimalik kiiresti ellu viia. Parimate mõtete esilekerkimine ja teostamine on siin lihtsam kui suures riigis.

Meie eesmärk saab olla Eestist maailma parima elukeskkonna loomine. Eesti võiks olla riik, kus valitsevad mõistus ja lahkus, kus igaühel on võimalik end teostada, luua vaimset ja ainelist rikkust. Kus usaldame ja hindame iga inimest. Kus igaüks annab parima enese, perekonna ja ühiskonna heaolu nimel.

Sellisesse riiki ei kuulu rahulolu teiste tallamisest ja alavääristamisest. Eesti peab olema salliv ja liberaalne riik, kus austatakse põhiõigusi ja kõigi inimeste võrdsust seaduse ees.

Seepärast on mul hea meel, et samasooliste kooselupaaride õigusi kindlustav seaduseelnõu on lõpuks teie laudadel. Selle debati toonist ja viisist peegeldab vastu Eesti poliitilise kultuuri hetkeseis. Just seda küsimust arutades seisame otsekui ristteel, kust edasi minnes otsustame, milliste riikide ja rahvaste moodi me soovime ja suudame olla. Millisesse väärtusmaailma me kuulume. Kuhu tahame kuuluda.

Eesti peab saama iga aastaga suuremaks. Vaimult. Mõjult. Heaolult. Kas selle sihi suunas aitab liikuda ühiskonna lõhestamine, umbusu ja viha külvamine? Ei aita.

Mu daamid ja härrad,

demokraatlikku õigusriiki ei kuulu Riigikogu liikmetele eristaatuse punumine. Riigikogu liikmetel peavad olema õigused, mis kindlustavad töökohustuste takistamatu täitmise. Piisav sõltumatus, et valitsuse tegevust tõhusalt kontrollida. Ja see on kõik.

Eestis on kõik inimesed seaduse ees võrdsed. Süüteo kahtluse korral peab olema võimalik tõendeid koguda. Sõltumata sellest, kes kahtluse all on. Riigivõimu kuritarvitamine, sealhulgas

kellegi seadusvastane jälgimine, on keelatud igal juhul.

Seepärast peab igale põhiõiguste kitsendamisele vastama tõhus kontrollimehhanism. Leian, et meil on vaja siin tegeleda just kontrolli tugevdamisega. Jälitustegevuse ja teabehanke õiguspärasuse kontrollimisse saaks senisest enam kaasata näiteks õiguskantsleri. Loodan, et jõuate enne valimisi selles suunas edasi liikuda.

Austatavad Riigikogu liikmed,

märtsis ees ootavate valimiste künnisel peame vaatama tagasi ja mõtlema, kas Riigikogu on pärast viimaseid valimisi oma otsuste ja tegudega Eestit suuremaks ja paremaks kasvatanud. Loodan, et sama teevad valijad.

Täna oleks ennatlik õpetaja kombel koonddindeid välja hõigata. Minu meelest on Riigikogu praegune koosseis teinud palju asju hästi ja õigesti. Olgu näitena toodud Rahvakogu ettepanekuist välja kasvanud kollektiivsete märgukirjade ja rahva-algatuste esitamise seadustamine, mis andis kodanikele vahetu võimaluse osaleda õigusloome protsessis. Loodan väga, et seda õigust hakatakse heas usus ja lootusrikkalt kasutama.

Sest Eesti saab paremaks vaid siis, kui me kõik, tõesti kõik, paneme oma jõule vastavalt öla alla. Võitlemata kellegi või millegi vastu, vaid parimate otsuste eest. Siiralt ja südametunnistusega.

Praegu, mil võitlus mõjusfääride pärast on naasnud Euroopasse, kus vahe demokraatlike ja ebademokraatlike, seadustele vilistades omavolitsevate riikide vahel aina süveneb, on eriti oluline, et me kõik pingutame, et seista inimõiguste ja meie raskesti kättevõidetud vabaduste eest. Et mitte libastuda autoritaarsuse ülistamisse, mida paraku oleme juba näinud ka nii mõnegi Euroopa Liidu liikmesriigi poliitiku väljaütlemistes.

Panen kõikidele erakondadele südamele: olge kriitikaga konstruktiivsed. Tulge välja selgete ja teostatavate kavadega. Kasutagem valimiste-eelset aega tulevikustsenaariumite võrdlemiseks, nende eeliste ja vigade läbivaidlemiseks.

Enamus kõrgelt arenenud riikidest seisab silmitsi sarnase murega: tulevikku ei saa enam rajada majanduse ja rahvastiku kasvule. Vähest väljaõpet nõudvad tööd kaovad üha kiiremas tempos. Inimeste ootused heaolule aga ei kao. Riigid konkureerivad haritud ja toimekate inimeste pärast. Noored, aga ka vanemad, inimesed liiguvad töö, õppimise ja eneseteostuse nimel rohkem kui kunagi varem. Keeled ega piirid enam ei takista. See on tegelikkus, mille eitamine meid edasi ei vii.

Seepärast tuleb meil enestelt küsida, mida saab Eesti teha, et oleksime üleilmses konkurentsisis edukad. Kuidas loome siia elukeskkonna, mis hoiab omi ja meelitab nutikaid ajusid ja osavaid käsi ka mujalt siia heaolu looma?

Kuidas asuda väärtuste loomise hierarhias võimalikult kõrgele astmele? Kuidas teha nii, et just siin leiutatakse, disainitakse ja saadakse kasumit? Kuidas meelitada siia inimesi, kes meil ühiskonna rikkust suurendada aitavad?

Mida teha, et riigihaldus oleks ratsionaalne, paindlik ja erk? Kuidas saada lahti asendustegevustest, mis raiskavad aega ja raha ning segavad otsuste langetamist?

Kas me peame jaotama maksudest ja riigivaralt kogutud raha eluvõimetute üksuste püstihooldmiseks, lootes, et ehk surevad mõned neist ise välja? See küsimus puudutab paljusid eluvaldkondi koolidest kohaliku omavalitsuse üksusteni. Valusate ja paratamatute otsustega viivitamine teeb Eestile kahju.

Ma ei kutsu üles tegema läbimõtlematuid otsuseid lihtsalt selleks, et midagi teha, põhjendustega nagu: "Küll asi loksab ise paika!" või "Äkki läheb paremaks!". Paljudel juhtudel pole ebaselge mõjuga otsused mitte ainult kahjulikud, vaid lausa põhiseadusega vastuolus.

Küsimusi, millele valija peagi algavas kampaanias vastuseid ootab, on palju.

Tahan loota, et kevadises valimiskampaanias osalejail jagub südametunnistust hoiduda kahest

odavast võttest: katteta rahalubadustest ja Eesti halvustamisest.

Keskenduge selle asemel ausale tulevikutee valikule.

Rõhutan: valija mandaadiga saab ja tuleb teha jõulisi otsuseid. Sest nagu tõdesin läinud talvel: see, mis tõi meid siia, enam edasi ei vii.

Lühivaates võib otsustajate osaks langeda karm kriitika. Inimesed pahandavad, kui reforme ei tehta, aga vähimagi ümberkorralduse peale kirutakse valitsus maapõhja. Nii on see meil, nii on see mujal. Lihtne on olla üksmeelselt olemasoleva vastu. Keerulisem, aga targem, on kokku leppida ja otsustada, kuidas edasi.

On aegu, mil saab ja tulebki taset ja stabiilsust hoida. Ja on aegu, mil vanaviisi enam ei saa. Tuleb võtta vastutus, tuleb otsustada, tuleb tegutseda. Leppida tagasilöökidega ja lohutada end sellega, et õiglane hinnang tuleb alles siis, kui reformide tulemused on käes.

Praegu on jälle käes suurte riigimeeste ja riiginaiste aeg.

Mu daamid ja härrad,

Riigikaitset laiemas tähenduses juba puudutasin. Rahvusvaheline koostöö, käe Ukraina arengute pulsil hoidmine, võimalikult suure mõju hoidmine Euroopa Liidus ja NATO-s, kaitsekulutuste piisav tase ja tark kaitseplaan on see, mida saab teha riik. Kodanik saab ja peab osalema riigikaitstes oma võimete ja võimaluste kohaselt.

Kuid lisaks sellele saab iga inimene Eestit kaitsta oma peas ja oma südames. Seda on igaühel kergem teha, kui siitsamast Toompea lossist, Stenbocki majast ja ministeeriumidest paistab kogu riigile, igale inimesele, iga päev kätte kõige parem eeskuju.

Ma tänan.

Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves Riigikogu istungjärgu avaistungil 8. septembril 2014
Toompeal